

Агресія як професійна деформація особистості вчителя

Міщенко М. С.

*кандидат психологічних наук, ст. викладач кафедри психології
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

Нестабільна соціально-економічна ситуація в країні накладає свій відбиток в освіті, що в свою чергу відображається в загальному соціально-психологічному дискомфорті вчителів, що проявляється в емоційному вигоранні, втрати професійної ідентичності, відчуженості, агресії та інших деструктивних змінах професійного розвитку особистості. Деформації розвиваються під впливом умов і характеру професійної діяльності, які здійснюють негативний вплив на розвиток особистості, продуктивність діяльності. Однією з професійно обумовлених деформацій особистості вчителя є агресія, що здійснює найбільш негативні наслідки взаємодії суб'єктів педагогічного процесу. Агресія вчителя – це деструктивна поведінка, що проявляється в порушенні професійно-моральних норм взаємодії вчителя і учнів.

Проблема впливу професії на особистість періодично виникає в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних вчених. Проблема взаємозв'язку діяльності та особистості відображена в роботах психологів, таких як Б. Г. Ананьєв, О. Г. Асмолов, О. О. Бодальов, В. П. Зінченко, О. М. Леонтєв, С. Л. Рубінштейн, Кокун О. М.

Професія завжди тісно пов'язана з індивідуальними особливостями людини, через професію відбувається особистісне включення в систему професійних комунікацій, що створює проблему професійної взаємодії. При дослідженні проблем професійного становлення особистості педагога велика увага приділяється механізмам формування і розвитку професійно важливих якостей.

Професійна деформація – це зміни сформованої структури діяльності й особистості, що негативно позначаються на продуктивності праці і взаємодії з іншими учасниками цього процесу [3, с. 230].

Поняття «професійна деформація» розглядається як зміна сприйняття стереотипів особистості, способів спілкування, поведінки і характеру, які виникають під дією тривалого виконання професійної діяльності [5].

На думку Грановської Р. М., професійні деформації проявляються через стереотипні дії. На початку професійної діяльності розвиток стереотипів корисний, тому що дозволяє прискорити період адаптації. Але з часом вони починають домінувати, сприйняття ситуацій стає спрощеним, виникає самовпевненість в непогрішності своїх методів і можливостей, що призводить до вузькості професійного мислення, експлуатації одноманітних поведінкових програм [1].

Агресивна поведінка є однією з форм реагування на несприятливі, у фізичному і психічному відношенні життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію та інші психічні стани. Агресивна поведінка виступає одним з основних способів вирішення проблем, пов'язаних зі збереженням індивідуальності, із захистом і зростанням почуття власної цінності, самооцінки, рівня домагань. Агресивні дії можуть виступати в якості: 1) засоби досягнення мети; 2) способу психологічної розрядки; 3) способу задоволення потреби в самореалізації і самоствердженні. Агресія може проявлятися і у формі неадекватної захисної реакції, бути наслідком афекту [2, с. 409].

Чинники, що детермінують агресію як професійну обумовлену деформацію особистості вчителя, можна умовно розділити на три групи: 1) суб'єктивні чинники обумовлені індивідуально-психологічними особливостями особистості фахівця, які проявляються у взаємодії із змістом, умовами і тривалістю виконання професійної діяльності; 2) об'єктивні чинники пов'язані з особливостями соціально-професійного середовища, організацією праці вчителя, якістю управління, професіоналізмом керуючих; 3) об'єктивно-суб'єктивні чинники об'єднують причини, викликані дисбалансом

особистісного і професійного розвитку. Виділені фактори мають різні механізми формування і відповідно ступінь впливу на особистість в кожному конкретному випадку.

Також одним з чинників, що детермінують агресію вчителя є емоційна нестійкість. Професійна діяльність педагога супроводжується різноманітними емоційно складними ситуаціями і відповідною емоційною реакцією. Більшість вітчизняних дослідників розуміють під емоційною стійкістю інтегративну якість особистості, що характеризується поєднанням емоційних, вольових та інтелектуальних компонентів психічної діяльності, що дозволяє успішно вирішувати поставлені завдання в умовах емоційно напруженої ситуації з мінімальним негативним впливом на самопочуття, здоров'я і працездатності людини.

Специфіка психологічних проблем праці вчителя визначається особливостями загальної соціально-економічної ситуацією в країні: незадоволеність якістю життя, заробітної плати, низьким рівнем соціальних гарантій, а також не престижність й суспільна не значимість професії вчителя. Як наслідок, у вчителя загострюються внутрішньоособистісні суперечності, знижується рівень мотивації професійної діяльності, зміна ціннісних орієнтацій.

Професія педагога (вчителя, вихователя, викладача) відноситься до професій соціономічного типу найбільш схильного професійним деформаціям, ніж представники інших типів професій. Це пов'язане із специфікою взаємодії суб'єкта діяльності з об'єктом своєї праці, характерною для професії типу «людина-людина», а також особливостями ділового міжособистісного спілкування [4].

Отже, можна зробити висновок, що багаторічно виконувана професійна діяльність призводить до виникнення деформацій особистості, знижує продуктивність виконання трудових функцій. Професійні деформації глибоко включаються в структуру особистості, ініціюють розвиток якостей, деструктивно впливають на працю і професійну поведінку. Однією з найменш

вивчених професійних деформацій особистості вчителя є агресія. Агресія тісно пов'язана з емоційним реагуванням вчителя на виникаючі професійні ситуації і виявляється в наступних типах: імпульсивні дії, ворожі висловлювання, конфронтація, домінантність, нетерпимість.

Література:

1. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – 2-е изд. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1988. – 560 с.
2. Еникеев М. И. Юридическая психология: учебник для вузов / М. И. Еникеев М. : Норма, Инфра-М, 1996. – 517 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
4. Климова Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
5. Кокур О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокур. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2012. – 200 с.